

М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан Университетінің докторанты Амирова Гаухар Оразбаевнаның «8D02310 – Филология» білім беру бағдарламасы бойынша (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін жазылған «Әз-Замахшаридің «Мукаддимат әл-Адаб» сөздігінің тілдік ерекшелігі (Н.Н.Поппе басылымы. Түркі сөздері негізінде)» тақырыбы негізінде дайындаған диссертация жұмысына

Пікір

Әрбір халықтың басынан кешетін өзіндік тарихы, ешкімге ұқсамайтын жүріп өтетін жолы болатыны белгілі. Осы даму, өсу жолында жасаған ғасырлармен өлшенетін ұзақ әлеуметтік қалыптасу үстінде рухани тарихы да үнемі бірге жетіле түсіп отырады. Басқаша айтқанда, әр халықтың азаматтық тарихымен қоса рухани тарихы да қатар жүретін, бір-бірінен бөліп қарауға болмайтын бүтіннің екі жағы іспетті егіз дүниелер. Халық өзінің дамып жетілу кезеңдерінің әр айрықтарында түрлі тілдік белгілерінің ізін жазба жәдігерлеріндегі тілдік көрсеткіштерде үнемі қалдырып отырған. Уақыт озған сайын қоюлана түсіп, бүгінде анықтауы өте қиынға түсетін осы белгілер тілдің тарихын тиянақты зерттеу үшін жазба ескерткіштер тілін тану, олардың ішкі заңдылықтарын аша түсу басты назарға алынып отыр. Зерттеу барысында олардың қазіргі қазақ тілімен байланысын, тарихи-генетикалық сабақтастығын анықтау, оны ғылыми тұрғыдан дәлелдеу бүгінгі түркологияның басты нысаны. Түбі бір түркі әлемінің мәдени қазынасы болып табылатын, әдеби-тарихи жәдігерлер көне тарих тереңінен сыр шертеді. Осындай бағалы орта ғасырлық ескерткіштердің бірі – «Мукаддимат әл-Адаб».

Түркітану тарихында өзіндік орны бар орта ғасырлық жазба ескерткіштердің бірі «Мукаддимат әл-Адабтың» қазіргі қазақ тілімен сабақтастығын анықтау – бүгінгі ұрпақтың парызы.

«Мукаддимат әл-Адаб» тарихи ескерткішінің жазылу тарихы, оның тілдік ерекшеліктері жайында көптеген ғалымдар зерттеу жұмысын жасап келеді. Сөздіктің морфологиясы мен фонетикасын, лексикасын, жекелеген сөздердің этимологиясын, синтаксисін зерттеп жүрген ғалымдардың еңбегі орасан зор. Ұсынылып отырған диссертациялық жұмыста Г.Амирова «Мукаддимат әл-Адаб» тарихи жәдігерінің әлемдік түркологтары мен отандық лингвист ғалымдарының тарапынан қалай зерттелді, кім қандай пікір айтты, қазақ лингвистикасында қай жағынан қаралды деген сұрақты қоя отырып, еңбектер мен докторлық диссертацияларды, ғылыми мақалаларды кешенді түрде жинақтап, библиографиялық көрсеткішін түзген.

Докторлық диссертацияда «Мукаддимат әл-Адаб» жазба ескерткіші лексикасы, морфологиясы мен фонетикасы, жекелеген сөздердің этимологиясы, синтаксистік қатарлардың қазіргі қазақ тіліндегі қолданысы ғылыми түрде ажыратылған. Сондай-ақ «Мукаддимат әл-Адаб» жазба ескерткішінің ХХІ ғасырға дейінгі қазақ тілімен сабақтастығы анықталған.

Г.Амирова

Диссертация жұмысының нәтижелері автор жасаған тұжырымдар мен қорытындылары қазіргі ғылыми теорияларға, олардың әдіснамаларына және әлемдік түркітану ғылымының жетістіктеріне негізделген.

Жұмыстың ізденіс барысында алынған нәтижелер дәлдігі түркологиялық және лингвистикалық ғылыми еңбектердің әдіснамаларын жемісті пайдалану арқылы қамтамасыз етілген.

Жалпы алғанда, диссертация классикасылық жазу талаптарын сақтап, сауатты жазылған. Ғылыми жаңалығы және практикалық маңызы жоғары. Диссертация жұмыс бағытына сәйкес алынған нәтижелер мен қорытындылар барлық бөлімдердің мазмұнын ашады.

Жоғарыда айтылған мәліметтерге сәйкес жұмыстың авторы Амирова Гаухар Оразбаевнаның 8D02310-Филология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайықты деп, қорғауға ұсыныс жасаймын.

Шет елдік ғылыми кеңесші:

Түркия Республикасы, Мугла Сыткы

Кочман университетінің доценті, ф.ғ.к.

Kenan Koc Кенан Коч

El-Zamakhshari'nin «8D02310-Filoloji» (PhD) eğitim programında ileri derece için yazdığı «Mukaddimat el-Adab» sözlüğünün dilsel özellikleri, adını Güney Kazakistan Üniversitesi'nde doktora öğrencisi tarafından yazılmıştır.M. Auezova Amirova Gaukhar Orazbayevna (N.N. Poppe baskısı. Türkçe kelimeleme göre)"

RAPOR

Her milletin kendine ait bir hikayesi olduğu, başka hiç olmadığı gibi geçmesi gereken kendi yolları olduğu bilinmektedir. Bu gelişim, büyüme yolunda gerçekleştirdiğimiz yüzyıllar boyunca ölçtüğümüz uzun bir sosyal oluşum boyunca, ruhsal tarih sürekli olarak birlikte gelişmektedir. Başka bir deyişle, medeni tarih de dahil olmak üzere her milletin manevi tarihi, bütünü birbirinden ayıramayacak iki tarafı gibidir. Nüfus, gelişiminin farklı aşamalarında kendisine özgü çeşitli dil işaretlerinin izlerini, yazılı eserlerdeki dil işaretlerinde sürekli olarak bırakmıştır. Zamanla giderek daha karmaşık hale gelen ve bugün dilin tarihini ayrıntılı olarak incelemek için gittikçe zorlaşan bu tarihi özellikler, yazılı anıtların dilini tanımak, içsel kalıplarını ortaya çıkarmak için odak noktasıdır. Onların modern Kazak diliyle olan bağlantılarının tanınması, çalışma sırasında tarihsel ve genetik sürekliliğin tanınması, bilimsel teyidi modern Türkolojinin ana biçimidir. Alt kısmı Türk dünyasının kültürel mirası olan edebi ve tarihi eserler, antik tarihin derinliklerini ortaya koymaktadır. Orta Çağ'ın bu değerli anıtlarından biri «Mukaddimat el – Adab» dır.

«Mukaddimat El-Adab'ın» Türkoloji tarihinde yerini alan ortaçağ yazılarının anıtlarından biri olan modern Kazak dili ile sürekliliğinin belirlenmesi, şimdiki neslin görevidir.

«Mukaddimat el-Adab» ın tarihi eserinin yazılmasının tarihi hakkında, dilsel özellikleri hakkında birçok bilim adamı araştırma çalışmaları yürütmektedir. Kelime dağarcığının morfolojisini ve fonetiğini, etimolojiyi, bireysel kelimelerin sözdizimini inceleyen bilim insanlarına büyük bir değer verilmektedir. G. Amirov'un önerdiği tez çalışmasında, «Mukaddimat el-Adab» ın tarihi kalıntısının dünya türkologları ve yerli dilbilimciler tarafından nasıl incelendiğini, neyi ifade ettiğini, Kazak Dilbiliminin hangi taraftan incelendiğini, yazılarını, doktora tezlerini, bilimsel makaleleri kapsamlı bir şekilde özetlediğini sunarak, bibliyografik bir çalışma hazırlanmıştır.

Doktora tezinde, «Mukaddimat el-Adab» yazılı anıtın kelime hazinesi, morfolojisi ve fonetiği, tek kelimelerin etimolojisi, sözdizimsel serilerin modern Kazak Türkçesi kullanımı bilimsel olarak vurgulanmıştır. Ayrıca, yirminci yüzyıla kadar Kazak Türkçesi olan «Mukaddimat el-Adab» yazıtına ait anıtın sürekliliği de devam etmiştir.

G. Amirov

Tez çalışmasının sonuçları yazarın elde ettiği bulgular ve sonuçlar, modern bilimsel teorilere, metodolojilerine ve Türkoloji biliminin başarılarına dayanmaktadır.

İş arama sonucunda elde edilen sonuçların doğruluğu, Türkolojik ve dilsel bilimsel çalışmaların metodolojilerinin verimli bir şekilde kullanılmasıyla sağlanır.

Genel olarak tez, klasik yazının gerekliliklerine uygun olarak yetkin bir şekilde yazılmıştır. Yüksek bilimsel yenilik ve pratik önemi. Tezin çalışma yönüne uygun olarak elde edilen sonuçlar, tüm bölümlerin içeriğini ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki verilere göre, çalışma yazarı Amirova Gauhar Orazbayevna, 8d02310-Filoloji bölümünden doktora (Doktora) almaya hak kazanmıştır.

Yabancı Bilimsel Danışman:

Türkiye Cumhuriyeti, Muğla Sıtkı

Koçman Üniversitesi Doçenti, f.b.a.

Kenan Koç

Kenan Koç

